

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-200-211>

УДК 373.3/5.015.31:[355.01:172.15] (477)

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0255-4707>

**Микола Тимчик,**

*кандидат педагогічних наук, професор,*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,*

*м. Київ*

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-8756-8218>

**Наталія Касіч,**

*кандидат педагогічних наук,*

*Інститут проблем виховання НАПН України,*

*м. Київ*

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ФІЗИЧНОГО І ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Анотація.** Метою дослідження є обґрунтування методики забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Згідно з поставленою метою вирішуються такі завдання: уточнення методики та пошук нового змісту забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Для досягнення мети й вирішення завдань дослідження використано комплекс методів: теоретичні: аналіз, систематизація наукових джерел з фізичного і військово-патріотичного виховання; емпіричні: анкетування, бесіда, інтерв'ювання, пряме і непряме спостереження, метод незакінчених речень; педагогічний експеримент; статистичні: методи математичної статистики.

У статті розкривається методика забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Висвітлено методи, форми, зміст і види фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у фізкультурно-оздоровчій діяльності, а саме: методи (групові інтерактивні лекції та семінари, бесіди, відкритості, доручення, інтелектуальних ігор і змагань, особистого прикладу, педагогічної вимоги, заохочення, вправлення у поведінці, створення ситуації успіху під час занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною та фізичною підготовкою); форми (індивідуальна, самостійна, групова та колективна робота зі старшокласниками в процесі занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною та фізичною підготовкою; залучення учасників освітнього процесу до позакласної і позашкільної роботи); зміст і види (використання оновленого змісту щодо військово-прикладної та фізичної підготовки на уроках предметів «Захист України» і фізичної культури; сукупність військово-патріотичних і військово-спортивних ігор, різновидів фізкультурно-оздоровчої діяльності).

Визначено критерії й показники військово-патріотичної вихованості старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, а саме: когнітивний – знання про єдність фізичного і військово-патріотичного виховання; емоційно-ціннісний – бажання виявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; довільного імпульсу – готовність проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; діяльнісно-практичний – уміння проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Доведено, що фізкультурно-оздоровча діяльність, військово-прикладна та фізична підготовка є дієвими в забезпеченні єдності фізичного і військово-патріотичного виховання

*старшокласників. Результати формувального етапу експерименту засвідчили суттєві позитивні зміни в рівнях військово-патріотичної вихованості старшокласників ЕГ у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.*

**Ключові слова:** *фізичне і військово-патріотичне виховання, старшокласники, фізкультурно-оздоровча діяльність, військово-прикладна та фізична підготовка.*

© Микола Тимчик, Наталія Касіч, 2023

**Вступ.** Актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства в самодостатній, цілеспрямованій, рішучій, упевненій у собі особистості, яка здатна усвідомлювати свою роль у житті держави, брати активну участь у фізкультурно-оздоровчій діяльності й суспільному житті, бути готовою до захисту Батьківщини, відданою її інтересам. Ураховуючи збройну агресію російської федерації проти України, єдність фізичного і військово-патріотичного виховання визнано одним з пріоритетів держави. У зв'язку із цим видається доцільним здійснити дослідження методики військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Соціальне, політичне і суспільне життя в Україні зумовили актуалізацію єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської молоді на пошук інструментів для покращення освітнього процесу, залучення здобувачів освіти до військово-прикладної та фізичної підготовки, діяльності військово-патріотичного спрямування. Неодноразово доведено, що однією з форм роботи, яка має широкий виховний потенціал, є фізкультурно-оздоровча діяльність.

**Мета і завдання.** Метою дослідження є обґрунтування методики забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Згідно з поставленою метою вирішуються такі завдання: уточнення методики забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; пошук нового змісту забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

**Методи дослідження.** Для досягнення мети й вирішення завдань дослідження використано методи:

- *теоретичні:* аналіз, систематизацію наукових джерел з фізичного і військово-патріотичного виховання – для обґрунтування методики військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

- *емпіричні*: анкетування, бесіду, інтерв'ювання, пряме і непряме спостереження, метод незакінчених речень; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для перевірки ефективності методики військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

- *статистичні*: методи математичної статистики для оброблення експериментальних даних та підтвердження достовірності одержаних результатів ( $\chi^2$ –критерій).

**Результати дослідження.** Ураховуючи аналіз психолого-педагогічної літератури й результати дослідження з єдності фізичного та військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, експеримент був спрямований на те, щоб формувати в учасників освітнього процесу необхідні знання сутності й змісту єдності фізичного і військово-патріотичного виховання та їхніх складників; розуміння й усвідомлення своєї ролі в житті держави; значення військово-патріотичного виховання, військово-прикладної та фізичної підготовки, військово-спортивних ігор з метою набуття необхідних знань, умінь і навичок, які є важливими для майбутнього захисника Вітчизни та популяризації престижу військової служби в Збройних Силах України.

Важливим було формувати в старшокласників стійке бажання виявляти патріотизм і військово-патріотичну вихованість, усвідомлену мотивацію до занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю та потребу в заняттях військово-прикладною і фізичною підготовкою, військово-спортивними іграми; бажання й готовність проходити строкову військову службу в Збройних Силах України, виховувати морально-вольові якості (упевненість у собі, рішучість, дисциплінованість, цілеспрямованість та інші); створювати умови для прояву старшокласниками патріотизму, військово-патріотичної вихованості на практиці; формувати в здобувачів освіти свідому операційно-практичну придатність до військово-патріотичної діяльності, почуття особистої відповідальності щодо захисту Вітчизни, національної і людської гідності; виховувати в школярів здатність приймати відповідальні рішення, нести за них відповідальність, діяти в контексті обраних цінностей та досягати обраної мети.

Розробляючи методику забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, нами було враховано такі чинники: критерії та показники єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників; анатомо-фізіологічні, психологічні й вікові особливості учнів

старшої школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, військово-прикладної і фізичної підготовки, які впливають на процес військово-патріотичного виховання; урахування особливостей закладів загальної середньої освіти та їхніх традицій; визначення найбільш дієвих змісту, засобів, форм і методів у процесі забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників.

Методика забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності передбачала реалізацію таких завдань:

1. Організацію на уроках предмета «Захист України» та в позаурочний час проведення круглих столів бойової слави українського народу.
2. Проведення тренінгів з патріотичного, фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників.
3. Залучення учнів 10-11-х класів до інтелектуальних змагань за тематикою єдності фізичного і військово-патріотичного виховання.
4. Залучення старшокласників до творчих ігор-квестів для формування спрямованості на поведінку фізичного і військово-патріотичного змісту.
5. Упровадження дієвих змісту, форм і методів освітньої роботи з метою здійснення фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.
6. Проведення зустрічей учнів старшої школи з борцями за незалежність України, учасниками бойових дій за територіальну цілісність України.
7. Залучення школярів до організації та проведення змагань з різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності й військово-прикладної підготовки.
8. Організацію та проведення військово-спортивних ігор з необхідним виховним потенціалом.
9. Забезпечення комплексної роботи з учителями предметів «Захист України» та фізичної культури щодо єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників.

Під час здійснення освітнього процесу для забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності використовувалися такі *підходи*: особистісно орієнтований, компетентнісний,

проблемного навчання, діяльнісний, а також *принципи*: наочності, системності, доступності, гуманізації виховного процесу, гармонійного розвитку особистості, самоактивності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, соціальної відповідальності.

На основі чотириетапної схеми сходження підростаючої особистості, розробленої академіком І. Д. Бехом [6; 7], узагальнюючи напрацювання вчених і практиків [8; 9; 10] з проблеми забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників, нами було визначено критерії й показники військово-патріотичної вихованості в старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, а саме: *когнітивний* «Знання про єдність фізичного і військово-патріотичного виховання» (знання сутності та змісту єдності фізичного і військово-патріотичного виховання та їхніх складників; усвідомлення важливості готовності до захисту Вітчизни й розуміння своєї ролі в житті держави; знання своїх обов'язків та їхнє виконання в процесі військово-прикладної й фізичної підготовки); *емоційно-ціннісний* «Бажання виявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності» (позитивне ставлення до фізичного і військово-патріотичного виховання, фізкультурно-оздоровчої діяльності; бажання проявляти себе в процесі військово-прикладної та фізичної підготовки; бажання проходити строкову військову службу в Збройних Силах України); *довільного імпульсу* «Готовність проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності» (готовність до строкової військової служби в Збройних Силах України та захисту Вітчизни; прагнення проявляти рішучість, мужність, дисциплінованість, цілеспрямованість, командну взаємодію в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; вольова готовність проявляти себе в процесі військово-прикладної та фізичної підготовки); *діяльнісно-практичний* «Уміння проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності» (здатність виявляти патріотичну свідомість у процесі військово-прикладної та фізичної підготовки; уміння на практиці проявляти рішучість, мужність, дисциплінованість, цілеспрямованість, командну взаємодію в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; уміння самотійно брати активну участь у військово-прикладній і фізичній підготовці, досягати кінцевої мети, проявляючи самотійність).

У цьому контексті за допомогою критеріїв і показників визначено рівні сформованості цілеспрямованості старшокласників у фізкультурно-масовій діяльності, а саме: високий, середній і низький.

Розроблено методику забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Висвітлено методи, форми, зміст і види фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у фізкультурно-оздоровчій діяльності, а саме:

- *методи* (групові інтерактивні лекції та семінари, бесіди, відкритості, доручення, інтелектуальних ігор і змагань, особистого прикладу, педагогічної вимоги, заохочення, вправління в поведінці, створення ситуації успіху під час занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною й фізичною підготовкою);

- *форми* (індивідуальна, самостійна, групова й колективна робота зі старшокласниками в процесі занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною й фізичною підготовкою; залучення учасників освітнього процесу до позакласної і позашкільної роботи);

- *зміст і види* (використання оновленого змісту щодо військово-прикладної та фізичної підготовки на уроках предметів «Захист України» і фізичної культури; сукупність військово-патріотичних і військово-спортивних ігор, різновидів фізкультурно-оздоровчої діяльності).

У процесі експерименту педагогами та тренерами було створено ініціативну групу, де вивчалися й аналізувалися необхідність забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності та проблемні освітні ситуації, які виникали на уроках із предметів «Захист України», фізичної культури; обговорювалася стратегія організації занять з урахуванням традицій ЗЗСО, успішного досвіду й матеріально-технічного забезпечення.

Одна з основних тез, покладених в основу формувального етапу експериментальної роботи, відображає розуміння значення ролі учителів предметів «Захист України» та фізичної культури під час забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників.

Доведено, що фізкультурно-оздоровча діяльність, військово-прикладна й фізична підготовка є дієвими в забезпеченні єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників. Використання зазначених засобів сприяло підвищенню в школярів рівнів фізичної і військово-патріотичної вихованості; дало можливість отримати та поглибити знання про фізичне й військово-патріотичне виховання та їхні складники; сформува

важливі уміння й навички для майбутніх захисників України та отримати новий досвід. Цілеспрямоване проведення змагань з військово-прикладної та фізичної підготовки сприяло формуванню в школярів позитивних емоцій, поваги та вдячності до тих, хто захищає рідну країну від ворогів.

Також ефективним у фізичному й військово-патріотичному вихованні учнів старшої школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності було проведення військово-спортивних ігор, що сприяло поєднанню інтелектуальної, ігрової й пізнавальної діяльності з духовно-моральною.

Під час занять військово-спортивними іграми, військово-прикладною, фізичною підготовкою та фізкультурно-оздоровчою діяльністю в цілому педагоги та тренери спрямовували зусилля на виконання таких завдань: роз'яснення необхідності забезпечення єдності фізичного й військово-патріотичного виховання (про суспільно значущу цілеспрямованість; духовно-моральну стійкість; готовність до строкової військової служби в Збройних Силах України, готовність до саможертви; формування вольових якостей та наявність почуття власної гідності); вивчення тактико-технічних елементів військово-прикладної й фізичної підготовки; формування в школярів позитивного ставлення до занять із предметів «Захист України» та фізичної культури; залучення здобувачів освіти до активної самостійної й колективної діяльності в контексті досліджуваного феномену; формування потреби до систематичних занять військово-прикладною й фізичною підготовкою.

Отже, заняття з військово-спортивних ігор, військово-прикладної, фізичної підготовки й фізкультурно-оздоровчої діяльності допомагають педагогам виховати в старшокласників готовність до строкової військової служби в Збройних Силах України та захисту України як ціннісно-мотиваційну й свідому практичну придатність до військово-патріотичної діяльності.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили суттєві позитивні зміни в рівнях військово-патріотичної вихованості старшокласників ЕГ у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. У відсотковому розподілі в КГ суттєвих змін не було виявлено (табл. 1).

Наприкінці формувального етапу експерименту військово-патріотична вихованість старшокласників ЕГ суттєво підвищилася. Так, високий рівень виявили у 28,6 % респондентів, середній – 51,2 % і низький – 20,2 %. Тож у кінці дослідження кількість

учасників освітнього процесу ЕГ з високим рівнем військово-патріотичної вихованості зросла на 9,7 %, із середнім – на 23,8 %, а з низьким зменшилася на 33,5 %. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою методу математичної статистики  $\chi^2$ -критерію. Слід зазначити, що рівні військово-патріотичної вихованості старшокласників КГ залишилися практично на початковому рівні.

Таблиця 1

**Динаміка рівнів військово-патріотичної вихованості  
старшокласників, %**

| Рівні    | Експериментальна група |                     |          | Контрольна група     |                     |          |
|----------|------------------------|---------------------|----------|----------------------|---------------------|----------|
|          | Початок експерименту   | Кінець експерименту | Динаміка | Початок експерименту | Кінець експерименту | Динаміка |
| Високий  | 18,9                   | 28,6                | +9,7     | 17,7                 | 20,4                | +2,7     |
| Середній | 27,4                   | 51,2                | +23,8    | 29,2                 | 31,3                | +2,1     |
| Низький  | 53,7                   | 20,2                | -33,5    | 53,1                 | 48,3                | -4,8     |

**Обговорення.** Важливими для нашого дослідження стали погляди І. Беха. У своєму доробку український учений звертається до теми патріотизму через такі базові складники, як-от: любов до народу, Батьківщини, держави; суспільно значуща цілеспрямованість; духовно-моральна стійкість; готовність до саможертви; наявність почуття власної гідності. На думку психолога, любов до народу, Батьківщини, держави є головною, системоутворювальною цінністю, підґрунтям якої виступають усі інші перелічені цінності. Відповідно до такої теоретичної структури розгортається тривала методично-практична діяльність. Значущим у контексті дослідження є акцент науковця на необхідності забезпечення означеного ціннісного підґрунтя, виховання межевої любові як патріотизму. Зважаючи на сформовану модель патріотизму, слід розглядати й військово-патріотичний контекст та враховувати його специфіку. Вона ж полягає у фізичній і духовно-моральній готовності до захисту цих трьох святих (народ, Батьківщина, держава) тощо [6; 7].

**Висновки.** У статті розроблено методику забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Висвітлено методи, форми, зміст і види фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у фізкультурно-оздоровчій діяльності, а саме: *методи* (групові інтерактивні лекції та семінари, бесіди, відкритості, доручення, інтелектуальних ігор і змагань, особистого

прикладу, педагогічної вимоги, заохочення, вправлення в поведінці, створення ситуації успіху під час занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною й фізичною підготовкою; *форми* (індивідуальна, самостійна, групова й колективна робота із старшокласниками в процесі занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, військово-прикладною й фізичною підготовкою; залучення учасників освітнього процесу до позакласної і позашкільної роботи); *зміст і види* (використання оновленого змісту щодо військово-прикладної та фізичної підготовки на уроках предметів «Захист України» і фізичної культури; сукупність військово-патріотичних і військово-спортивних ігор, різновидів фізкультурно-оздоровчої діяльності).

Нами було визначено критерії й показники військово-патріотичної вихованості старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, а саме: *когнітивний* – знання про єдність фізичного і військово-патріотичного виховання, *емоційно-ціннісний* – бажання виявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, *довільного імпульсу* – готовність проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, *діяльнісно-практичний* – уміння проявляти патріотизм, військово-патріотичне виховання у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили суттєві позитивні зміни в рівнях військово-патріотичної вихованості старшокласників ЕГ у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

#### Список використаних джерел

1. Griban G., Zablotska O., Nikolaeva I., Avdieieva O., Tymchyk M., Kozeruk Yu., Kanishcheva O. The impact of smoking on diseases of the organs and systems of the female body. *Act Balneologica*. 2023. Vol. 2(174). P. 105-110. <https://doi.org/10.36740/ABAL202302107>.
2. Masol V. V. Metody i kryteria pielęgnowania determinacji uczniów szkół starszych w procesie uprawiania kultury fizycznej. *Knowledge education law management nauka oświata prawo zarządzanie*. 2023. Vol. 1(53). P. 13–17. <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.3>
3. Nekhaneych O., Griban G., Sekretnyi V., Bakuridze-Manina V., Kaniuka Ye., Kovalenko T., Olexenko I., Dmytrenko S., Tymchyk M., Skoruy O. Predicting the effectiveness of physical therapy in hockey players after cerebral concussion. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*. 2023. Vol. 11(2). P. 316-325. <https://doi.org/10.13189/saj.2023.110208>.
4. Tymoshenko O., Arefiev V., Griban G., Domina Zh., Bublei T., Bondar T., Tymchyk M., Tkachenko P., Bezpaliiy S., Prontenko K. Características de la actitud motivacional basada en el valor de los estudiantes hacia la educación física. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. Año: VII, Número: Edición Especial. No. 11. Período: Octubre, 2019. <https://doi.org/10.46377/dilemas.v29i1.1880>

5. Tymoshenko, O., Arefiev, V., Domina, Zh., Malechko, T., Bondar, T., Tymchyk, M., Pliushchakova, O., Riabchenko, V., Griban, G., & Prontenko, K. Exercise machines in speed and coordination development among students playing basketball. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*. 2021. Vol. 9(2). P. 347-355. <https://doi.org/10.13189/saj.2021.090224>.
6. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(1). С. 6–20. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd\\_2017\\_21\(1\)\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21(1)_3)
7. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с. URL: <http://surl.li/ejloi>
8. Масол В. В., Тимчик, М. В. Теоретичні відомості виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури: фізична культура і спорт»*. 2020. Вип. 3К(123)20. С. 266–269. URL: <http://surl.li/lzjmy>
9. Методика формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни в різних типах закладів освіти : методичний посібник [О. І. Остапенко (ред.), М. Д. Зубалій, М. В. Тимчик. Кропивницький : Імекс-ЛТД. 2019. 168 с. URL: <http://surl.li/lzjog>
10. Остапенко О. І., (ред.), Тимчик М. В., Зубалій М. Д., Журба К. О., Бінецький Д. О., Касіч Н. П., Кузора І. В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник. Київ, 2022. 165 с. URL: <http://surl.li/lzjpu>

### References

1. Griban, G., Zablotska, O., Nikolaeva, I., Avdieieva, O., Tymchyk, M., Kozeluk, Yu., & Kanishcheva, O. (2023). The impact of smoking on diseases of the organs and systems of the female body. *Acta Balneologica*, 2(174), 105-110. <https://doi.org/10.36740/ABAL202302107>.
2. Masol, V. V. (2023). *Metody i kryteria pielegnowania determinacji uczniow szkół starszych w procesie uprawiania kultury fizycznej. Knowledge education law management nauka oświata pravo zarzadzanie*, 53, 13–17. <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.3>
3. Nekhaneych, O., Griban, G., Sekretnyi, V., Bakuridze-Manina, V., Kaniuka, Ye., Kovalenko, T., Olexenko, I., Dmytrenko, S., Tymchyk, M., & Skoruy, O. (2023). Predicting the effectiveness of physical therapy in hockey players after cerebral concussion. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 11(2), 316-325. <https://doi.org/10.13189/saj.2023.110208>.
4. Tymoshenko, O., Arefiev, V., Griban, G., Domina, Zh., Bublei, T., Bondar, T., Tymchyk, M., Tkachenko, P., Bezpalii, S., & Prontenko, K. Características de la actitud motivacional basada en el valor de los estudiantes hacia la educación física. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. Año: VII, Número: Edición Especial, 11. Período : Octubre, 2019. <https://doi.org/10.46377/dilemas.v29i1.1880>
5. Tymoshenko, O., Arefiev, V., Domina, Zh., Malechko, T., Bondar, T., Tymchyk, M., Pliushchakova, O., Riabchenko, V., Griban, G., & Prontenko, K. (2021). Exercise machines in speed and coordination development among students playing basketball. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 9(2), 347-355. <https://doi.org/10.13189/saj.2021.090224>.
6. Bekh, I. D. (2017). Komponentna model skhodzhennia zrostaiuchoi osobystosti do dukhovnykh tsinnosti [Component model of the ascent of a growing personality to spiritual values]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 21(1), 6–20. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd\\_2017\\_21\(1\)\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2017_21(1)_3)
7. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv – Chernivtsi: «Bukrek». Retrieved from <http://surl.li/ejloi>
8. Masol, V. V., & Tymchyk, M. V. (2020). Teoretychni vidomosti vykhovannia rishuchosti starshoklasnykiv u protsesi zaniat fizychnoiu kulturoiu [Theoretical information on development of the

determination of high school students in the process of physical education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: Seriiia «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury: fizychna kultura i sport»*, 3K(123)20, 266–269. Retrieved from <http://surl.li/lzjmy>

9. Ostapenko, O. I. (Ed.), Zubalii, M. D., & Tymchyk, M. V. (2019). *Metodyka formuvannia u starshoklasnykiv hotovnosti do zakhystu Vitchyzni v riznykh typakh zakladiv osvity* [Methods of formation of high school students' readiness to protect the Homeland in various types of educational institutions]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. Retrieved from <http://surl.li/lzjog>

10. Ostapenko, O. I. (Ed.), Tymchyk, M. V., Zubalii, M. D., Zhurba K. O., Binetskyi D. O., Kasich N. P., & Kuzora I. V. (2022). *Viiskovo-patriotychne vykhovannia uchniv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii* [Military-patriotic education of students in conditions of ideological and worldview confrontation]. Kyiv. Retrieved from <http://surl.li/lzjpu>

**Tymchyk Mykola**

PhD in Pedagogy, Professor,

Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University,

Kyiv

**Natalia Kasich,**

PhD in Pedagogy,

Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,

Kyiv

## ENSURING UNITY OF PHYSICAL AND MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL CULTURE AND HEALTH-IMPROVING ACTIVITIES

**Abstract.** The purpose of the research is to justify the methodology of ensuring the unity of physical and military-patriotic education of high school students in the process of physical culture and health-improving activities. According to the aim, the following tasks are solved: clarifying the methodology and finding new content for ensuring the unity of physical and military-patriotic education of high school students in the process of physical culture and health-improving activities. To achieve the goal and solve the research tasks, a set of the following methods was used: theoretical (analysis, systematization of scientific sources on physical and military-patriotic education), empirical (questionnaire, conversation, interview, direct and indirect observation, method of incomplete sentences), pedagogical experiment, and statistical (methods of mathematical statistics).

The article reveals the methodology of ensuring the unity of physical and military-patriotic education of high school students in the process of physical culture and health-improving activities. The methods, forms, content and types of physical and military-patriotic education of high school students in physical culture and health-improving activities are highlighted, namely: methods (group interactive lectures and seminars, conversations, assignment, intellectual games and competitions, personal example, pedagogical requirements, encouragement, practicing in behaviour, creating a successful situation at classes of physical culture and health-improving activities, military-applied and physical training; forms (individual, independent, group work with high school students in the process of physical culture and health-improving activities, military-applied and physical training; involvement of participants in extracurricular and out-of-school educational process); content and types (using updated content on military-applied and physical training in lessons of "Defense of Ukraine" and physical culture; a set of military-patriotic and military-sports games, types of physical and health-improving activities).

The criteria and indicators of military-patriotic education of high school students in the process of

*physical culture and health-improving activities are determined, namely: cognitive criterion “knowledge about the unity of physical and military-patriotic education”, emotional-value criterion “desire to express patriotism, military-patriotic education in the process of physical culture and health-improving activities”, voluntary impulse “willingness to express patriotism, military-patriotic education in the process of physical culture and health-improving activities”, activity-practical “ability to express patriotism, military-patriotic education in the process of physical culture and health-improving activities”.*

*It is verified that physical culture and health-improving activities, military-applied and physical training effectively ensure the unity of high school students’ physical and military-patriotic education. The results of the formative stage of the experiment indicated significant positive changes in the levels of military-patriotic education of high school students in the process of physical culture and health-improving activities.*

**Key words:** *physical and military-patriotic education, high school students, physical culture and health-improving activities, military-applied and physical training.*

Стаття надійшла до редакції 02.09.2023.  
Стаття прийнята до публікації 22.09.2023.